

Роль козацького полковника Іллі Яковича Лизогуба (бл. 1720–1781) в державотворчих процесах на теренах України

The Role of Cossack Colonel Illya Lyzohub (1720–1781) in State-Building Processes in Ukraine

Ервін Міден¹

Erwin Miden

¹ *T. H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*

53 Hetmana Polubotka, Chernihiv, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.54-5

LCC Subject Category:
DK508-508.95

Received 25.12.2019
Accepted 28.01.2020
Published online 31.01.2020

Corresponding Author:
erwin.mieden@gmail.com

© 2020 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. Лизогуби – козацько-старшинський та одночасно дворянський рід, представники якого протягом XVII–XX ст. відігравали помітну, а інколи і першочергову роль на різних етапах державотворення в межах територій, що нині входять до складу сучасної української держави. Ілля Якович Лизогуб (бл. 1720–1781), незважаючи на високий соціальний статус, так і не став об'єктом досліджень з боку академічної спільноти істориків. Побіжно його біографію висвітлювали генеалоги Г. О. Милорадович, В. Л. Модзалевський та В. В. Кривошея. Найбільше фактів про життєвий шлях зміг увести до наукового обігу О. М. Лазаревський, який досліджував рід Лизогубів у загальних рисах. Однак, у вітчизняній історіографії проблеми більше не зустрічаються спроби узагальнити дані щодо життя та діяльності І. Я. Лизогуба. Тому метою даного дослідження є спроба заповнити означену вище лаку на основі широкого кола писемних джерел. Таким чином, на основі методів так званої « нової сімейної історії » будуть піддані аналізу соціокультурні трансмісії та соціальні амбіції І. Я. Лизогуба як представника козацько-старшинського роду Лизогубів. У ході дослідження були опрацьовані міжособистісні інтеракції між І. Я. Лизогубом та гетьманом К. Г. Розумовським, а також генерал-майором І. І. Головіним. Останні виявляються вкрай важливими з огляду на проаналізований генеалогічний зв'язок між Лизогубами та Головіними. Тому є обґрунтована можливість стверджувати, що Лизогуби є родичами письменникам зі світовим ім'ям, а саме – О. С. Пушкіну та Л. М. Толстому. На основі мемуаристики та архівних джерел вдалося віднайти інформацію про більшість місць проживання І. Я. Лизогуба, відповідно, розширивши географію дослідження за межі Гетьманщини. Отже, пропонується стаття є по своїй суті першою біографічною розвідкою про життя та діяльність І. Я. Лизогуба.

Ключові слова: І. Я. Лизогуб; Лизогуби; біографія; Гетьманат; нова сімейна історія.

Abstract. The Lyzohubs were Cossack chieftains and at the same time a noble family, whose representatives have played a prominent and sometimes paramount role at different stages of state formation during the XVII–XX centuries within the territories that are now part of the modern Ukrainian state. Illya Lyzohub's personality (about 1720–1781), despite his high social status, has not been the subject of research by the academic community of historians. Indirectly, his biography was covered by genealogists G. A. Miloradovich, V. L. Modzalevskyi and V. V. Kryvosheya. O. M. Lazarevskyi, who studied the Lyzohubs family in general, managed to bring most of the facts about his life path into the scientific circulation. However, there were no more attempts made to summarize the data concerning Illya Lyzohub's life and activities in the national historiography. Therefore, the purpose of this study is to attempt to fill in the above mentioned lacuna, based on a wide range of written sources. Thus, on the basis of the methods of the so-called "new family history", socio-cultural transmissions and Illya Lyzohub's social ambitions as a representative of a chief Cossack family have been analysed. In the course of the study, interpersonal

interactions between I. Lyzohub and Hetman K. G. Razumovsky, as well as Major General I. I. Golovin, have been studied. The latter are extremely important in the view of the analyzed genealogical relationship between Lyzohub and Golovin. Therefore, there is a reasonable opportunity to claim that Lizohubs are relatives of such writers with a worldwide name as A. S. Pushkin and L. M. Tolstoy. On the basis of memoirs and archival sources, it was possible to find information about most of Illya Lyzohub's places of residence, thus extending the geography of the study beyond the Hetmanate. Thus, the proposed article is, in its essence, the first biographical research of the life and activities of Illya Lyzohub.

Keywords: Illya Lyzohub; the Lyzohubs; biography; Hetmanate; new family history.

ВСТУП

Сучасна українська історіологія більш детально акцентує увагу на темі ролі особистості в історії. Широке коло досліджень у вітчизняній біографістиці направлене на виявлення місця та значення окремих персоналій у державотворчих процесах на теренах України. Зростає зацікавлення наукової спільноти до періоду поступового занепаду козацької автономії через призму долі представників впливових козацько-старшинських родів. Одним з таких мусимо визнати дворянський (з 1665 чи 1666 р. [17, с. 171]) рід Лизогубів, до якого належала значна кількість наказних гетьманів та козацьких полковників. Утім, беззаперечно, найбільшого соціального злету з-поміж представників означеного роду досягнув Яків Юхимович Лизогуб (1675–1749), який, обіймаючи посаду генерального обозного у безгетьманський період, *de facto*, був одним з найвпливовіших управителів Лівобережного Гетьманату. Опісля його смерті нащадки Я. Ю. Лизогуба поступово з кожним поколінням почали втрачати політичну та соціальну вагу у суспільстві, позаяк все ще залишаючись доволі впливовими, у першу чергу, завдяки родинним зв'язкам.

На превеликий жаль, персоналії Лизогубів, які репрезентують нам другу половину XVIII ст. цікавили в основному генеалогів роду: Г. О. Милорадовича, В. Л. Модзалевського та В. В. Кривошею. Виключення становить О. М. Лазаревський, який власне зацікавив академічну спільноту темою козацько-старшинського роду Лизогубів. У 1882 р. журнал «Киевская старина» публікує його розвідку, в якій історик обрав за об'єкт дослідження саме рід Лизогубів [15]. Це була перша наукова публікація щодо означеного козацько-старшинського роду, однак, у зв'язку з недосконалістю опрацювання автором першоджерел, праця містила у собі чимало по-

милкових тверджень. О. М. Лазаревський намагався висвітлити долі дітей генерального обозного і, з-поміж останніх, найбільше інформації надав саме про Іллю Яковича Лизогуба (бл. 1720–1781). Будучи, як і брати, представником бунчукових товаришів Чернігівського полку, він єдиний зі свого покоління зміг отримати впливові посади у суспільно-політичному утворенні державного типу під назвою Військо Запорозьке, а також отримати високий військовий чин в армії Російської імперії. Більш детальне дослідження життєвого шляху І. Я. Лизогуба допомагає не тільки визначити місце та значення роду Лизогубів в державотворчих процесах на теренах України в другій половині XVIII ст., але і конкретизувати його соціокультурні трансмісії. Огляд соціальних амбіцій І. Я. Лизогуба через призму його світогляду дозволяє зрозуміти причини відмови підтримувати козацьке державотворення.

Мусимо констатувати, що у науковому обігу інформації про І. Я. Лизогуба все ще бракує його змістовної біографії. Це породжує актуальну потребу заповнення подібної лакуни шляхом опрацювання широкого кола писемних джерел. Особливу користь у даному випадку відіграють архівні джерела та мемуаристика, в яких безпосередньо чи опосередковано фігурує об'єкт нашого дослідження. Відповідно, метою подібної публікації є створення біографічного опису життя та діяльності І. Я. Лизогуба на основі аналізу відомих та ще неопублікованих джерел, що повинно у свою чергу надати відповіді на запитання про роль його особистості в історичних процесах на теренах України. Відповідно до мети можемо визначити і два основні завдання: 1) аналіз джерельної бази щодо особи І. Я. Лизогуба; 2) виокремлення історичних фактів, які сприяють створенню його об'єктивної біографії. Гіпотеза нашого дослідження може бути передана тезою про те, що

соціальні амбіції І. Я. Лизогуба та участь в державотворчих процесах другої половини XVIII ст. були спровоковані першочергово сімейними зв'язками його козацько-старшинського роду.

У зв'язку з тим, що І. Я. Лизогуб репрезентує свій козацько-старшинський рід, для виконання поставленої мети, окрім типових загальнонаукових (дедукції та редукціонізму) та спеціальних історичних методів (історико-генетичного та біографічного), автором було використано методи так званої «нової сімейної історії», а саме:

1) метод мережевого аналізу, який знайшов своє відображення у виявленні взаємовпливів між І. Я. Лизогубом та іншими представниками козацько-старшинського роду Лизогубів, а також з'ясуванні його власних дружньо-свояцько-сусідських зв'язків;

2) метод соціально-культурних трансмісій, який було направлено на виявлення змісту досвіду, що перейняв від попередніх поколінь свого роду об'єкт нашого дослідження;

3) метод аналізу життєвого шляху, використання якого було направлено на дослідження впливів на державотворчі процеси самого І. Я. Лизогуба.

Наукова новизна даного дослідження полягає у введенні до наукового обігу нових архівних джерел, які стосуються особи І. Я. Лизогуба, а також в подальшому їх аналізі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З-поміж синів генерального обозного найбільше інформації збережено про його найменшого сина Іллю. Він народився бл. 1720 р., тобто був майже однолітком своєму племіннику від старшого брата Івана (якщо точніше, то Ілля Якович був старшим від племінника Якова щонайменше на кілька місяців [6]). О. М. Лазаревський, щоправда, називав Іллю «середнім сином» [15, с. 120] Я. Ю. Лизогуба, що з об'єктивних причин не відповідало дійсності.

І. Я. Лизогуб, згідно досліджень В. Л. Модзалевського, був бунчуковим товаришем у 1760–1776 рр. [18, с. 104]. У жовтні 1774 р. він обіймав посаду полковника Прилуцького полку [18, с. 104]. 19 листопада 1776 р. І. Я. Лизогуб отримав чин малоросій-

ського полковника [18, с. 104]. Помер він 1 липня 1781 р. бездітним [18, с. 104]. О. М. Лазаревський стверджував, що І. Я. Лизогуб «заметен [...] был одною только своею женьитьбою, так как первую жену он выбрал не из местного общества, а из «смоленской шляхты». [...] Илья Лизогуб первым браком был женат на Татьяне Ивановне Рачинской, за которою в приданое также получил крепостных крестьян, как видно из следующей «заручной челобитной» 1748 г.: «Бьет челом вдова Федора Иванова дочь стольника и ротмистра Ивановская жена Ильина сына Рачинского, обще с детьми своими смоленскою шляхтою, мы Самойло, Николай и Денис Ивановы дети Рачинские – в прошлом 1744 г. Мы Федора – дочь свою, а мы Самойла, Николай и Денис – сестру свою родную Татьяну Иванову дочь Рачинсковну – выдали замуж малороссийских войск за бунчука товарища за Илью Лизогуба Яковлева сына, а в приданое за нею в то время кроме платья, указной части людей и крестьян не дано. А ныне мы по общему согласию – дали ей Татьяне Лизогубовой и детям ея в вечное владение, в приданое бельскаго уезда юрьевской волости крепостных своих крестьян на вывоз из земли и из деревни Брагина Константина Федорова, из деревни Мартынова – Павла Терентьева и т.д. (всего было мужчин – 5 и женщин 7) и вышписанных вывозных крестьян обоого полу ей, сестре нашей, содержать на своих собственных землях и владеть ими вечно – и дабы повелено было сие наше челобитье в полковую черниговскую канцелярию принять и записать в книгу для ведома и владения ей, сестре нашей Татьяне Лизогубовой и детям ея» [15, с. 120].

В. В. Кривошея, у свою чергу, занотував, що І. Я. Лизогуб у 1758 р. був одним з претендентів на посаду генерального хорунжого. У згаданий рік на заміщення генеральних урядів були висунуті виключно бунчукові товариші, якщо не брати до уваги двох компанійських полковників [13, с. 340].

Такі обмежені відомості стосовно І. Я. Лизогуба не допомогли створити цілісної картини його життєвого шляху. На щастя, І. Я. Лизогуб фігурував ще у кількох важливих історичних джерелах, які генеалогами не були використані. Наприклад, у щоденнику М. Д. Ханенка є запис, датований 21 лютого 1743 р.: «перед обедом приездил ко мне в дом обозного енерального Якова Лизогуба син,

женившийся в Смоленску на шляхтянце Рачинской Татиане, Илия Лизогуб, просил к себе на вечеринку, почему и был я у него в доме судии полкового Стародубовского Рубця на оной вечернице, где застал полковника Максимовича з старшиною полковою и других мужеска и женска полу знатных персон, и забавлялись даже до 12 часа» [14, с. 195]. З вищевказаного можна зробити висновок, що шлюб між І. Я. Лизогубом та Т. І. Рачинською було укладено на початку 1743 р. у Смоленську.

Варто підкреслити, що М. Д. Ханенко зустрічався з І. Я. Лизогубом не тільки 21 лютого 1743 р. Дивовижний збіг, але наступна згадка про зустріч з бунчуковим товаришем І. Я. Лизогубом у щоденнику першого датована 21 лютого 1749 р.: «Обедали в своей квартире и с нами Илия Лизогуб, сего числа прибывший в Москву. После обеда ездили до Кочубея и у него просидели до 10-го часа и ужинали» [14, с. 407]. До речі, на відвідини до Кочубея разом з компанією М. Д. Ханенка повинен був завітати й І. Я. Лизогуб, так як його генеалогічна гілка Лизогубів доводилася близькими родичами Кочубеїв.

Про важливість генеалогічних зв'язків між дворянами свідчить і наступна згадка М. Д. Ханенка про І. Я. Лизогуба від 22 лютого 1749 р.: «Над вечери был в нашей квартире отец духовник Федор Дубянский, з которым, по его требованию, ездили к генералу майору Ивану Ивановичу Головину, где и с Илиею Лизогубом, ставшым у него квартирою, виделись» [14, с. 407]. Виникає логічне запитання, чому генерал-майору І. І. Головіну (представнику одного із найбільш знатних родів Російської імперії) приймати на прожиття у свою московську квартиру молодшого сина вже померлого генерального обозного? Відповідь виявляється більш ніж цікавою: І. І. Головін – двоюрідний дядько І. Я. Лизогуба. Справа в тому, що батько І. І. Головіна, адмірал Іван Михайлович Головін, у першому шлюбі мав за дружину доньку гетьмана П. Д. Дорошенка Марію. У цьому шлюбі І. І. Головін був єдиною дитиною. Тобто, бабуся І. Я. Лизогуба Любов і мати І. І. Головіна Марія були рідними сестрами. Такий генеалогічний зв'язок між Лизогубами та Головіними автоматично робить Лизогубів дальніми родичами О. С. Пушкіну та Л. М. Толстому. Пояснюється це просто. Другий шлюб І. М. Головін уклав з Марією Богда-

нівною Глебовою, від якої мав ще чотирьох дітей: сина Олександра (з 1757 р. був так само як і батько адміралом та командувачем галерного флоту) та доньок Наталію (дружина одного з синів молдавського господаря К. Ф. Кантемира), Євдокію (дружина Олександра Петровича Пушкіна, тобто прабабця поету О. С. Пушкіну), а також Ольгу (дружина князя Ю. Ю. Трубецького, тобто прапрабабуся письменнику Л. М. Толстому).

У 1749 р. І. Я. Лизогуб затримався у Москві надовго. М. Д. Ханенко згадує про зустрічі з ним на обідах 3 квітня [14, с. 417], 29 травня [14, с. 426], а також 14 [14, с. 430] та 26 червня [14, с. 433]. Більше того, у записі від 11 липня 1749 р. знаходимо вкрай важливу інформацію: «Рано ездили в дворец и уже на выезде застали государиню, перед которую представлял граф Розумовский Илию Лизогуба, отъезждающего из Москвы в Малую Россию» [14, с. 435]. Для нас в цьому повідомленні не так важливий факт знайомства з імператрицею, як виражена протекція Розумовських над Лизогубами навіть після смерті генерального обозного.

Очевидно, що І. Я. Лизогуб не поспішав покинути Москву. Тільки під 24 липня 1749 р. М. Д. Ханенко згадує, що «Простился с нами Илия Лизогуб, которому и паспорт дан на проезд» [14, с. 437]. Втім, найбільш інтригуючою постає наступна і остання згадка про І. Я. Лизогуба у М. Д. Ханенка від 25 липня того ж року: «Рано приходил Иван Белоровский с жалобою на Лизогуба, что его вчера держал у себе на цепи закованного, до которого я послал Грицка и о том, и о отдачи мне должных 10 р. денег, но он, не учиня ни почему сатисфакции, отъехал из Москвы» [14, с. 438]. От такі неприємні подробиці характеру І. Я. Лизогуба було підкреслено наостанок. Враховуючи відсутність згадок про нього у майбутньому, «сатисфакцію» відносно ображеного Білоровського та М. Д. Ханенка І. Я. Лизогуб так і не вчинив.

У праці О. І. Рігельмана вміщено свідчення про безпосередню участь І. Я. Лизогуба у процесі елекції К. Г. Розумовського новим гетьманом. Ним зазначалося, що 16 лютого 1750 р. в Глухові в процесії «гетманский же бунчук, на бархатной ... подушке, ... несен двумя бунчуковыми товарищами, Илиею Лизогубом и Петром Чернолуским» [19, с. 7–8].

У фондах Генеральної військової канцелярії збереглися також кілька цікавих справ, які безпосередньо стосувалися І. Я. Лизогуба. Відомо, що у серпні–листопаді 1757 р. він став головою слідчої комісії у справі дослідження зловживань в Омельницькій сотні Миргородського полку. Козаки означеної сотні намагалися знайти заступництва, щоб припинити протиправні дії місцевої старшини: полкового обозного Федора Москова, а також омельницького сотника Григорія Матвійовича Остроградського з синами та зятем [11]. Але найбільшого резонансу за архівними джерелами здобув затяжний конфлікт з козацько-старшинським родом Мазаракіїв. У грудні 1758 року І. Я. Лизогуб звернувся до Генерального військового суду щодо захоплення військовим товаришем Андрієм Дем'яновичем Мазаракієм 11 його власних коней [10]. Однак в ході судового слідства А. Д. Мазаракій доводив, що І. Я. Лизогуб підробив документи на коней і намагався привласнити його майно [7].

У архіві нами також була виявлена інформація, що 5 серпня 1763 р. І. Я. Лизогуб отримав паспорт для виїзду за кордон, до м. Гданська. Офіційно причиною поїздки зазначалася потреба поліпшити здоров'я та полікуватися [9].

Цікавим доповненням є архівна справа про розшук Смоленською губернською канцелярією інформації про одного з підданих І. Я. Лизогуба, а саме – декого на прізвище Федоров. Канцелярія безуспішно вимагала виплати власником подушного податку за означену персону [8]. З тексту документа стає відомо, що мова йде про вже згадуваного О. М. Лазаревським у «заручной челобитной» Рачинських за 1748 р. Костянтина Федорова з Брагіна.

Не менш важливими документами постають вже згадувані нами сповідні книги седнівського храму Різдва Богородиці. Наприклад, у 1745 р. І. Я. Лизогуб згадується як бездітний [6]. Його ж дружина, станом на 1745 р., мала лише 19 років [6]. Цікаво, що з-поміж 14 їх служителів згадується і Павло Терентьев 15 років [6]. Можливо, це саме той кріпосний «Павел Терентьев» з села Мартинова, якого віддали у 1744 (1745 ?) р. Рачинські в придане юній Т. І. Лизогуб [15, с. 120]. А от у сповідній книзі за 1762 р. І. Я. Лизогуба немає [5], що дозволяє зробити припущення – на той рік він вже в Седневі не мешкав.

Пояснити це можна і через те, що у 1761 р. в І. Я. Лизогуба змінилася дружина. Я. А. Маркович у своєму щоденнику під 24 березня вищезазначеного року згадує: «Илья Лизогуб с женою своею, Кат. Яковл. Якубовичевою, приезжали после обеда и привезли знаки свои свадебные, платок и материю» [16, с. 373]. К. Я. Якубович була донькою генерального осавула Якова Дем'яновича Якубовича, а також двоюрідною племінницею Я. А. Марковича, чим і пояснювався візит молодят до останнього. Скоріш за все, одразу після весілля І. Я. Лизогуб перебрався до маєтку своєї другої дружини, який знаходився в селі Липове поблизу Ромен [15, с. 124]. Саме у сповідних книгах тамтешнього храму Преображення Господнього і згадується І. Я. Лизогуб разом з Катериною Яківною у 1766 [1], 1770 [2], а також 1781 рр. [3].

Згідно із загальноприйнятою версією, не тільки Т. І. Рачинська, але і К. Я. Якубович не змогла народити І. Я. Лизогубу дітей. Зауважимо, що біографія І. Я. Лизогуба зі своїми «білими плямами» містить мало аргументів як на підтримку вищезгаданої версії, так і на її спростування. У будь-якому випадку, ані у введених до наукового обігу документах, ані в досліджених нами архівних джерелах [4], інформації про його дітей не було виявлено. Зрештою, можна погодитись з Г. О. Милорадовичем та В. Л. Модзалевським, які стверджують, що нащадків І. Я. Лизогуб не залишив взагалі.

Наостанок, варто піддати аналізу ключову подію в житті І. Я. Лизогуба, а саме – отримання у 1774 р. посади прилуцького полковника (про яку згадував у своєму генеалогічному розписі В. Л. Модзалевський). Насправді, мова йшла про посаду лише наказного полковника. З 1773 по 1782 р. прилуцьким полковником був Олександр Якович Якубович [12, с. 91], який разом з тим доводився швагером І. Я. Лизогубу. Таким чином, стає зрозуміло, що впливову посаду останній отримав знову ж таки завдяки сімейним зв'язкам.

ВИСНОВКИ

І. Я. Лизогуба можна визнати типовим представником нащадків заможної козацької генеральної старшини, які, користуючись соціальними положеннями, зосереджувались на са-

мозбагаченні. Його біографія, описана у даному дослідженні, не може вважатися повною з огляду на достатньо значну кількість років життя об'єкта дослідження, про які відсутні навіть приблизні відомості. Позаяк, враховуючи опрацьовану джерельну базу, можемо стверджувати, що вітчизняна біографістика та історіологія зокрема, отримали найбільш повний огляд життєвого шляху І. Я. Лизогуба. Мусимо визнати, що він не став значною фігурою у процесах державотворення на теренах Лівобережної України у другій половині XVIII ст., однак все ж відіграв певну помітну роль. На користь останнього твердження свідчать факти обіймання ним посади наказного прилуцького полковника й участі І. Я. Лизогуба як голови слідчої комісії у справі зловживань в Омельницькій сотні Миргородського полку.

Огляд генеалогічних та родинних зв'язків І. Я. Лизогуба через призму його досягнень в

суспільно-політичному житті Гетьманщини дозволяє підтвердити гіпотезу, яка була висунута на початку дослідження. Цікавим виявився й результат узагальнення інформації про місця проживання/перебування І. Я. Лизогуба протягом життя. Чималий час, проведений бунчуковим товаришем у Москві, радше сприяв формуванню світогляду не представника козацької старшини, а саме носія ідейності російського дворянства. Перший шлюб з представницею смоленської шляхти тільки допомагав соціокультурній трансмісії цінностей останніх в козацько-старшинський рід Лизогубів.

Перспективним для подальших досліджень виявляється пошук нових архівних джерел, які б сприяли заповненню «білих плям» біографії козацького полковника І. Я. Лизогуба. Однак, дане завдання вкрай важке у зв'язку з величезним масивом інформації та відсутністю належних орієнтирів для її пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Romenske dukhovne pravlinnia Poltavskoi dukhovnoi konsystorii. (1726–1912). *Spovidalni vidomosti. Metrychni knyhy. Klirovi vidomosti pro tserkvy, tserkovnykh sluzhyteliakh ta parafiiianakh* [Confidential information. Metric books. Cleary information about churches, church ministers and parishioners] (Fond 960. Opys 3. Sprava 162. Arkush 2). Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti, Sumy, Ukraine (in Ukrainian)
[Роменське духовне правління Полтавської духовної консисторії. (1726–1912). *Сповідальні відомості. Метричні книги. Клірові відомості про церкви, церковних служителях та парафіянах* (Фонд 960. Опис 3. Справа 162. Аркуш 2). Державний архів Сумської області, Суми, Україна].
2. Romenske dukhovne pravlinnia Poltavskoi dukhovnoi konsystorii. (1726–1912). *Spovidalni vidomosti. Metrychni knyhy. Klirovi vidomosti pro tserkvy, tserkovnykh sluzhyteliakh ta parafiiianakh* [Confidential information. Metric books. Cleary information about churches, church ministers and parishioners] (Fond 960. Opys 3. Sprava 162. Arkush 109). Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti, Sumy, Ukraine (in Ukrainian)
[Роменське духовне правління Полтавської духовної консисторії. (1726–1912). *Сповідальні відомості. Метричні книги. Клірові відомості про церкви, церковних служителях та парафіянах* (Фонд 960. Опис 3. Справа 162. Аркуші 109). Державний архів Сумської області, Суми, Україна].
3. Romenske dukhovne pravlinnia Poltavskoi dukhovnoi konsystorii. (1726–1912). *Spovidalni vidomosti. Metrychni knyhy. Klirovi vidomosti pro tserkvy, tserkovnykh sluzhyteliakh ta parafiiianakh* [Confidential information. Metric books. Cleary information about churches, church ministers and parishioners] (Fond 960. Opys 3. Sprava 163. Arkush 1). Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti, Sumy, Ukraine (in Ukrainian)
[Роменське духовне правління Полтавської духовної консисторії. (1726–1912). *Сповідальні відомості. Метричні книги. Клірові відомості про церкви, церковних служителях та парафіянах* (Фонд 960. Опис 3. Справа 163. Аркуш 1). Державний архів Сумської області, Суми, Україна].

4. Romenske dukhovne pravlinnia Poltavskoi dukhovnoi konsystorii. (1726–1912). *Spovidalni vidomosti. Metrychni knyhy. Klirovi vidomosti pro tserkvy, tserkovnykh sluzhyteliakh ta parafiiianakh* [Confidential information. Metric books. Cleary information about churches, church ministers and parishioners] (Fond 960. Opys 3. Sprava 163. Arkush 91). Derzhavnyi arkhiv Sumskoi oblasti, Sumy, Ukraine (in Ukrainian)
[Роменське духовне правління Полтавської духовної консисторії. (1726–1912). Сповідальні відомості. Метричні книги. Клірові відомості про церкви, церковних служителів та парафіїанак (Фонд 960. Опис 3. Справа 163. Аркуш 91). Державний архів Сумської області, Суми, Україна].
5. Chernihivska dukhovna konsystoriia. (1721–1914). *Metrychni knyhy* [Metric books]. (Fond 679. Opys 1. Sprava 414. Arkush 2). Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, Chernihiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Чернігівська духовна консисторія. (1721–1914). Метричні книги. (Фонд 679. Опис 1. Справа 414. Аркуш 2). Державний архів Чернігівської області, Чернігів, Україна].
6. Chernihivska dukhovna konsystoriia. (1721–1914). *Metrychni knyhy* [Metric books]. (Fond 679. Opys 5. Sprava 7. Arkush 2). Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti, Chernihiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Чернігівська духовна консисторія. (1721–1914). Метричні книги. (Фонд 679. Опис 5. Справа 7. Аркуші 2). Державний архів Чернігівської області, Чернігів, Україна].
7. Heneralna viiskova kantseliariia, m. Chyhyryn, m. Hadiach, m. Baturyn, m. Hlukhiv. (1656–1764). N. d. (Fond 51. Opys 1. Sprava 2430. Arkushi 1–7). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. (1656–1764). N. d. (Фонд 51. Опис 1. Справа 2430. Аркуші 1–7). Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна].
8. Heneralna viiskova kantseliariia, m. Chyhyryn, m. Hadiach, m. Baturyn, m. Hlukhiv. (1656–1764). N. d. (Fond 51. Opys 1. Sprava 18058. Arkushi 1–8). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. (1656–1764). N. d. (Фонд 51. Опис 1. Справа 18058. Аркуші 1–8). Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна].
9. Heneralna viiskova kantseliariia, m. Chyhyryn, m. Hadiach, m. Baturyn, m. Hlukhiv. (1656–1764). N. d. (Fond 51. Opys 1. Sprava 19652. Arkush 1). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. (1656–1764). N. d. (Фонд 51. Опис 1. Справа 19652. Аркуш 1). Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна].
10. Heneralna viiskova kantseliariia, m. Chyhyryn, m. Hadiach, m. Baturyn, m. Hlukhiv. (1656–1764). N. d. (Fond 51. Opys 3. Sprava 15386. Arkushi 1–9). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. (1656–1764). N. d. (Фонд 51. Опис 3. Справа 15386. Аркуші 1–9). Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна].
11. Heneralna viiskova kantseliariia, m. Chyhyryn, m. Hadiach, m. Baturyn, m. Hlukhiv. (1656–1764). N. d. (Fond 51. Opys 3. Sprava 19772. Arkushi 1–166). Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine (in Ukrainian)
[Генеральна військова канцелярія, м. Чигирин, м. Гадяч, м. Батурин, м. Глухів. (1656–1764). N. d. (Фонд 51. Опис 3. Справа 19772. Аркуші 1–166). Центральний державний історичний архів України, Київ, Україна].
12. Zaruba, V. M. (2007). *Administratyvno-terytorialnyi ustroi ta administratsiia Viiska Zaporozkoho u 1648–1782 rr.* [Administrative and territorial structure and administration of the Viisko

- Zaporozke in 1648–1782]. Dnipropetrovsk: Lira LTD (in Ukrainian)
[Заруба, В. М. (2007). *Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648–1782 рр.* Дніпропетровськ: Ліра ЛТД].
13. Kryvosheia, V. V. (2008). *Kozatska elita Hetmanshchyny* [Cossack elite of the Hetmanate]. Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAS of Ukraine (in Ukrainian)
[Кривошея, В. В. (2008). *Козацька еліта Гетьманщини*. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України].
14. Lazarevsky, A. (1884). *Dnevnik generalnogo khorunzhago Nikolaya Khanenka: 1727–1753* [Diary of the General Coronet Nikolai Hanenko: 1727–1753]. Kyiv: Tipografiya Korchak-Novitskogo (in Russian)
[Лазаревский, А. (1884). *Дневник генерального хорунжаго Николая Ханенка: 1727–1753 г.* Киев: Типография Корчак-Новицкого].
15. Lazarevsky, A. (1882). *Lyudi Staroy Malorossii: Lizoguby* [People of Old Little Russia: Lizogubs]. *Kievskaya Starina, 1*, 101–125 (in Russian)
[Лазаревский, А. (1882). *Люди Старой Малороссии: Лизогубы*. *Киевская Старина, 1*, 101–125].
16. Markovich, Ya. A. (1859). *Dnevnyye zapiski malorossijskogo podskarbiya generalnogo Yakova Markovicha* [Daytime notes of Little Russian General Treasurer Yakov Markovich] (Vol. 2). Moscow: Tipografiya V. Gotye (in Russian)
[Маркович, Я. А. (1859). *Дневные записки малороссийского подскарбия генерального Якова Марковича* (Ч. 2). Москва: Типография В. Готье].
17. Miden, E. (2017). *Sprava pro pidtverdzhennia dvorianstva heneralnoho oboznoho Viiska Zaporozkoho Yakova Yukhymovycha Lyzohuba* [An act about the confirmation of nobility by the General-Quartermaster in Zaporizhya Army Yakiv Yu. Lyzohub]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy, 10*, 169–172 (in Ukrainian)
[Міден, Е. (2017). *Справа про підтвердження дворянства генерального обозного Війська Запорозького Якова Юхимовича Лизогуба*. *Сіверщина в історії України, 10*, 169–172].
18. Modzalevsky, V. L. (1912). *Malorossijskiy rodoslovník* [Little Russian Pedigree Book] (Vol. 3). Kyiv: Tipo-Litografiya S. V. Kulzhenko (in Russian)
[Модзалевский, В. Л. (1912). *Малороссийский родословник* (Т. 3). Киев: Типо-Литография С. В. Кульженко].
19. Rigelman, A. I. (1847). *Letopisnoye povestvovaniye o Maloy Rossii i yeyo narode i kazakakh vooobshche* [The annalistic narrative about Little Russia and its people and Cossacks in general] (Vol. 4, Book 6). Moscow: Universitetskaya tipografia (in Russian)
[Ригельман, А. И. (1847). *Летописное повествование о Малой России и ее народе и казаках вообще* (Ч. 4, Книга 6). Москва: Университетская типография].